

Науковий діалог «Схід-Захід». Матер. IV всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю. (м. Кам'янець-Подільський, 25 травня 2015 р.): у 2-х частинах. – Д. : Видавництво «Інновація», 2015. – Ч. 2. – 216 с. (С. 114-118)

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ

Метою взаємодії культур є не тільки спілкування, співпраця, мирне вирішення проблем, пізнання інтересів, цінностей, потреб, менталітету іншої культури, але також соціальна самореалізація суб'єкта однієї культури через взаємодію і взаємодоповнення з репрезентантом іншої культури. Вся історія людства — це діалог. Діалог пронизує все наше життя. Він є у своїй основі засобом здійснення комунікаційних зв'язків, умова взаємопорозуміння людей. Проблема міжкультурного діалогу є похідною від теорії міжкультурної взаємодії або ж комунікації, що була ґрунтовно розроблена А. Модем [1].

Розглядаючи діалог, як процес спілкування, під час якого відбуваються їх взаємні трансформації, можна виокремити такі стратегії, розроблені А. Модем: домінування однієї культури над іншою; синтез культурних надбань та формування нової культури на фоні занепаду взаємодіючих культур; синтез культурних традицій зі збереженням взаємодіючих культур. Діалог культур можливий лише за умов збереження власного культурного коду, «ядра» кожної культури-учасниці. На зламі століть у різних країнах і регіонах активізувалися процеси культурного самовизначення етносів, відродження етнокультурних традицій, як відповідь на зростаючу глобалізацію світу з її небезпекою уніфікації і стандартизації способу життя.

Небувалий стрибок у розширенні міжнародного співробітництва всупереч усім очікуванням не призвів до зниження гостроти етнічних, релігійних та економічних проблем. Світ став більш конфліктним, що, як ніколи, змушує шукати шляхи до філософії мирного співіснування членів світового співтовариства. Саме останнє гостро ставить проблему поваги до чужих цінностей, а ще більше – як позиції, що припускає розширення кола особистих ціннісних орієнтацій за рахунок позитивної взаємодії з іншими культурами. Шанобливе ставлення до інших культур – це процес збагачення новим культурним надбанням, соціальним досвідом. Міжкультурний діалог вимагає спеціального і цілеспрямованого зусилля. Більш того, він апелює до певних трансцендентальних передумов, спільних для всіх людей у світі. В процесі діалогу культур прийнято виокремлювати культуру донора, яка більше віддає, ніж запозичує, і культуру реципієнта, яка запозичує інновації.

Діалог – це спілкування з культурою свого «Я» і спілкування з іншими. Це діалог творця і споживача культурних цінностей, це і діалог поколінь, і діалог культур, як форми взаємодії і порозуміння народів. Взаємодія культур і цивілізацій припускає якісь загальні культурні цінності. Діалог культур може виступати як примирювальний фактор, що попереджає виникнення воєн та конфліктів. Він може знімати напруження, створювати обстановку довіри і взаємної поваги.

Поняття діалогу особливо актуальне для сучасної культури. Саме процес взаємодії і є діалогом, а форми взаємодії являють собою різні види діалогічних відносин. Діалог культур – це взаємовплив, за яким кожен може залишатись на своїй точці зору, але обох цей діалог сутнісно збагачує. Діалогізм взаємодії сприяє такій системі контактів культур, коли надбання однієї сторони лягає в основу створення цінностей іншою, а таким чином, як зазначає В.С. Біблер [2], «чужий» текст стає «своїм». Діалогізм – це основна ознака культури, особливий спосіб творення культурних цінностей. Світова культура включає в себе діалог різних суб'єктів, без позицій зверхності або неповаги до «чужого» авторитаризму, догматизму, національної обмеженості. Найбільш широкого і ґрунтовного аналізу і розвитку дана проблематика отримала у сучасній французькій феноменологічній філософії Е. Левінаса [3] і П. Рікьора [4]. Дві концепції, що їм належать, можна назвати діалогічними. Саме в них найглибше було розкрито морально-етичні аспекти діалогу: відповідальність, толерантність, принцип «гостинності» як такі, без яких діалогічне відношення сьогодні просто неможливе. В науково-дослідній літературі діалог визначається як одна із форм спілкування, пошуку об'єктивної істини у процесі поживлення обміну думками між співробітниками (особами, групами людей) [5, с. 30].

Реальний діалог передбачає живе спілкування, наповнюючи життя повноцінним сприйняттям голосу кожного його учасника. Ця ідея була буквально вистраждана у ХХ столітті з її нечуваною ідеологічною нетерпимістю та масштабним геноцидом як кредо нового гуманізму представниками «діалогічної філософії», серед яких можна виокремити відомого російського мислителя М.Бахтіна. Саме він довів, що діалог – це не суперечка, яка у кінцевому результаті веде до загального смислового знаменника універсальної істини. Навпаки, діалог, згідно з поглядами філософа, з самого початку передбачає плюралістичний мир різних свідомостей, що постає творчим стимулом для продукування нових культурних цінностей [6, с. 426].

Ідею діалогу – розуміння висуває й Г. Гадамер, підкреслюючи, що, незважаючи на різність у національних ознаках, ментальності, діалог передбачає розширення горизонтів світобачення, при цьому на перший план виступають солідарність і доступність взаємних позицій. Г. Гадамера доповнює М. Гайдеггер, який обстоює теорію взаємопроникнення культур, коли ідея «мого» – «твого» переходить у категорію спільного. Близькою до цих параметрів є ідея входження, яка має ще більш широкі рівні розробок шляхів і методів. Поширеною у науковій літературі є ідея «золотого моста» І. Франка, під чим розуміється входження в співконтакт між далекими, давніми поколіннями сучасного покоління. Кожна культурна цілісність вбирає в себе ті ознаки і якості, яких їй бракує. Це формує ще один принцип – доповнюваності, коли культура, що не може реалізувати в собі всі спектри і багатозначності буття, вміє існувати не за принципом «краще-гірше» або «вірно - невірно», а з розумінням іншого як «свого - іншого». Інтерес – початок діалогу. Діалог культур – це потреба у взаємодії, взаємодопомозі, взаємозбагаченні. Діалог культур виступає як об'єктивна необхідність і умова розвитку культур. У діалозі

культур передбачається взаєморозуміння. Тобто діалог культур можливий лише на основі взаєморозуміння, але разом з тим – лише на основі індивідуального в кожній культурі.

Отже, під діалогом розумітимемо таку комунікаційну взаємодію, яка веде до вирішення існуючих спільних проблем на основі принципів толерантності та необхідності збереження існуючого культурного різноманіття світу. Такий діалог, що можна бачити із самої дефініції, передбачає тривалий і складний процес вироблення адекватних моделей побудови нової соціокультурної конструкції, що відповідала б викликам часу, однак саме він може закласти основи майбутньої системи людських відносин в межах полікультурного світу. І, якщо ми сьогодні говоримо про діалог культур, то повинні врахувати ще й такий діалог, де існує не принцип переконання, а взаємовплив, взаєморозуміння: коли кожен залишається при своєму, але обох цей діалог сутнісно збагачує. Звернення до діалогу є найбільш фундаментальним радикальним моментом у сьогоднішній людській історії. Люди виступають творцями «соціального цілого» як діалогічної структури в силу їхньої причетності до процесу спілкування, завдяки якому відбувається визнання іншого як самого себе [7, с. 86].

Характерною рисою сучасного світу є не тільки інтенсивний діалог культур, але й взаємопроникнення культур, що може бути описано такими поняттями як дифузія, конвергенція, інтеграція, зближення, асиміляція, творча взаємодія й ін. Позначені цими поняттями динамічні процеси сприяють формуванню єдиної світової спільності. У той же час вони супроводжуються іншими, протилежними їм процесами, спрямованими на визначення культурної ідентичності, підкреслення унікальності культур, установлення культурної автономії, — і в цьому відмітна риса сучасної культурної ситуації.

Міжкультурний діалог – це особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що встановлюються між двома або декількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які проявляються в ході цих відносин. Вирішальне значення в процесах взаємодії культур набуває зміна станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи іншої культури, породження нових форм культурної активності, духовних орієнтирів і ознак способу життя людей під впливом зовнішніх імпульсів. Процес міжкультурного діалогу, як правило, є довготривалим явищем (не менш декількох десятиліть).

Міжкультурний діалог – не лише гарантія соціальної злагоди, але й джерело соціальної активності – звичайно, за умови його плекання. Тому не менш важливим чинником міжкультурного діалогу є уникнення таких явищ як культурна зарозумілість і самозакоханість, зневага або заздрість до інших культур, стереотипне сприйняття себе та інших, небажання змінюватись і подвійні стандарти у ставленні до себе та інших. Весь комплекс чинників можна адекватно осмислити, виходячи з цілісної світоглядної позиції, яка поєднується з раціональною самокритичністю. Все це робить невідворотною побудову національної філософії освіти, яка єдина може виступати надійним теоретико-методологічним підґрунтям для дослідження й виховання спроможності людини до активного (й толерантного) міжкультурного діалогу.

Міжкультурний діалог повинен збагачувати культури. Культурний міжнародний взаємообмін потрібний для того, щоб люди різних культур могли спілкуватися, а спілкуючись стирали різноманітні стереотипи, упереджене ставлення одних до інших, які сформовані ідеологічним чи політичним протистоянням, тобто тими, хто хоче розділяти і владарювати. «Єдність у різноманітності» – це гасло ХХІ століття. Світ не одноманітний, а багатокультурний, багатомовний, в якому кожна культура розвивається і досягає значних висот.

Отже, у ХХІ сторіччі найважливішим завданням у сфері інформації та комунікації є міжкультурний діалог, дискурсивне знайомство з поглядами інших культур та їхнім баченням нас самих, а також усвідомлення того, що утвердження гуманізму для людини і в людині здійснюються тільки через культуру, в якій людина й залишається людиною рідної культури, водночас перебуваючи в силовому полі культури глобальної. Міжкультурний діалог стає взагалі можливим тільки тоді, коли його учасники визначають свою рівність перед абсолютною моральною інстанцією. Отже, це дає підстави для пошуку спільних цінностей та загальних вимог, які об'єднували б полікультурне суспільство.

Література:

1. Моль А. Социодинамика культуры / Абраам Моль: Пер. с фр. / Предисл. Б.В. Бирюкова. Изд. 2-е, стереотипное. – М.: Ком. Книга, 2005. – 416 с.
2. Библер В. Культура. Диалог культур/В. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31–42.
3. Левинас Э. Путь к Другому: Сборник статей и переводов, посвященный 100-летию со дня рождения Э. Левинаса. – С.-Пб., 2006. – 239с.
4. Рікбор П. Сам як Інший / П.Рікбор; [пер. з фр. В.Андрушко, О.Сирцева]. – 2-ге вид. – К.: Дух і літера: Центр Європ. гуманітар. дослідж. Нац. ун-ту «Кієво-Могилянська академія», 2002. – 456 с.
5. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. – К.:Академія Наук Української РСР, 1973. – 560 с. 6. Бахтін М.М. Естетика словесного творчества. Сост. С.Г.Бочаров; Текст подгот. Г.С.Берштейн и Л.В.Дерюгина; Примеч. С.С.Аверинцева и С.Г.Бочарова. 2-е изд. – М.: Искусство, 1986. – 445 с.
7. Зощенко О.В. Інформаційне суспільство: ознаки й динаміка // Інтелект. Особливість. Цивілізація. Тематичний збірник наукових праць із соціально-філософських проблем. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. - №3. – С.72.